

Gwasanaethau gofal llygaid y GIG yng Nghymru:

Pa welliannau mae Byrddau Iechyd wedi'u gwneud?

Adroddiad cryno
Ionawr 2020

CYNGOR IECHYD CYMUNED
COMMUNITY HEALTH COUNCIL

BWRDD CYMRU | WALES BOARD

Fformatau hygyrch

Os hoffech y cyhoeddiad hwn
mewn fformat a/neu iaith arall,
yna cysylltwch â ni, os gwelwch yn
dda. Gallwch ei lawrlwytho oddi ar
ein gwefan neu ofyn am gopi drwy
gysylltu â'n swyddfa ni.

Cynnwys

Cyflwyniad.....	4
Yr hyn a wnaethom.....	5
Yr hyn ganfuon ni	9
A yw pobl yn dal i aros yn rhy hir am apwyntiadau?.....	11
I grynhoi	14
Cydnabyddiaethau	16
Atborth	16
Manylion cyswllt	16

Cyflwyniad

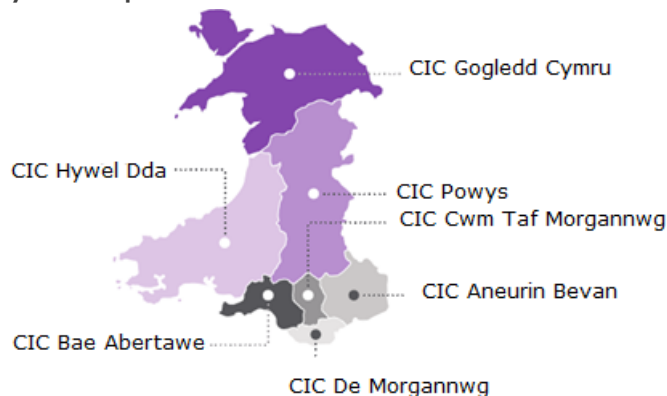
Paratowyd yr adroddiad hwn gan y Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymuned, ar ran y 7 Cyngor Iechyd Cymuned (CIC) yng Nghymru.

Y CICau yw corff gwarchod annibynnol gwasanaethau'r GIG yng Nghymru, ac rydym yn annog a galluogi'r cyhoedd i gymryd rhan weithgar mewn penderfyniadau sy'n effeithio ar gynllunio, datblygu a darparu gofal iechyd i'w teuluoedd a'u cymunedau lleol.

Mae'r CICau yn gweithio gyda'r GIG, a chyrrff arolygu a rheoleiddio, i ddarparu'r cyswllt hanfodol rhwng y rhai sy'n cynllunio a darparu'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru, y rhai sy'n ei arolygu a'i reoleiddio, a'r rhai sy'n ei ddefnyddio.

Mae'r CICau yn cynnal dialog parhaus gyda'r cyhoedd, drwy amrywiaeth eang o rwydweithiau cymunedol, cyswllt uniongyrchol â chleifion, teuluoedd a gofalwyr, trwy ein gwasanaeth ymholiadau, ein gwasanaeth eiriolaeth cwynion, gweithgareddau ymweld, a thrwy arolygon y cyhoedd a'r claf.

Mae pob un o'r 7 CIC yng Nghymru yn cynrychioli "llais y claf" yn eu hardaloedd daearyddol priodol.

Mae'r adroddiad hwn yn amlinellu'r cynnydd a adroddwyd gan gyrff y GIG i wella gwasanaethau gofal llygaid ledled Cymru, ers i ni adrodd am y tro cyntaf am yr hyn ddywedodd pobl wrthym am eu profiadau yn 2016.

Yr hyn a wnaethom

Yn ôl y GIG yng Nghymru, mae bron i **111,000** o bobl yng Nghymru yn byw gyda cholli golwg. Amcangyfrifir bydd hyn yn codi o draean erbyn 2030, ac yn dyblu erbyn 2050.

Yn 2016, gofynnodd 6 Cyngor Iechyd Cymuned (CIC) yng Nghymru (ac eithrio Cyngor Iechyd Cymuned Cwm Taf), i bobl a oedd yn mynychu clinigau llygaid y GIG, beth oedd eu barn am y gwasanaeth yr oeddent yn ei dderbyn. Gwnaethom hyn am ein bod wedi clywed bod pobl yn aros yn rhy hir i gael y driniaeth yr oedd ei hangen arnynt ar gyfer eu cyflwr llygaid.

Adroddon ni ar yr hyn ddywedodd pobl wrthym mewn adroddiad cenedlaethol, "Adolygiad Cenedlaethol o Brofiad Cleifion Offthalmoleg (gofal llygaid)", a gyhoeddwyd yng Ngorffennaf 2016¹.

¹ <http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/899/opensdoc/297139>

Y themâu cenedlaethol allweddol a nodwyd gennym yn 2016 oedd:

- Roedd mwyafrif y bobl yn hapus gyda'r driniaeth gofal llygaid a gawsant yn lleol yn y gymuned (gofal sylfaenol) ac yn yr ysbyty
- Roedd mwyafrif y bobl yn hapus iawn gyda'r dull, yr agwedd a'r driniaeth a gawsant gan weithwyr gofal iechyd proffesiynol – er bod rhai'n meddwl y gallai agwedd rhai meddygon ymgynghorol fod yn well
- Roedd rhai pobl yn teimlo eu bod wedi aros yn rhy hir i gael sylw, pan yn mynychu clinig gofal llygaid
- Roedd rhai pobl yn teimlo eu bod wedi gorfod teithio'n rhy bell i fynychu clinig llygaid, a'u bod wedi cael trafferth parcio wedi iddynt gyrraedd yno
- Roedd rhai pobl yn teimlo y gellir gwella'r trefniadau ar gyfer apwyntiadau, ac roeddent yn pryderu am apwyntiadau sy'n cael eu canslo
- Roedd rhai pobl o'r farn y gallai'r cyfathrebu a'r wybodaeth fod yn fwy clir. Roedd hyn yn cynnwys pan oedd gweithwyr gofal iechyd proffesiynol yn esbonio eu cyflwr llygaid a'u hopsiynau triniaeth, a beth i'w wneud os oeddent yn poeni neu'n pryderu am eu cyflwr neu'u triniaeth
- Roedd pryderon gan rai pobl am 'barhad gofal', a gweld llawer o wahanol weithwyr gofal iechyd gwahanol
- Roedd rhai pobl a oedd angen triniaeth barhaus yn poeni am ba mor hir oedd yn rhaid iddynt aros am apwyntiadau dilynol.

Gofynnodd y CICau i'r 6 Bwrdd Iechyd i wneud gwelliannau, mewn ymateb i'r pethau ddywedodd pobl am y gwasanaethau yn eu hardal.

Yn 2017, gofynnodd CIC Cwm Taf (CIC Cwm Taf Morgannwg erbyn hyn) i bobl yn ei ardal beth oedd eu barn nhw am wasanaethau gofal llygaid. Roedd eu hatborth yn debyg i'r pethau gododd pobl mewn ardaloedd eraill yng Nghymru.

Ers hynny, mae'r CICau wedi clywed pryderon parhaus am y problemau y mae pobl ar restrau aros am driniaeth gofal llygaid yn eu hwynebu. Nid oedd y pryderon hyn yn ymwneud ag apwyntiadau cyntaf yn unig, roeddent yn ymwneud ag apwyntiadau dilynol hefyd.

Mae hyn oherwydd y gall fod angen adolygiadau neu driniaeth reolaidd, i sicrhau bod golwg person yn gwella, neu i leihau'r risg o ddallineb y gellir ei osgoi.

Arweiniodd hyn at Lywodraeth Cymru yn cyflwyno mesur newydd yn Ebrill 2019, a gynlluniwyd i sicrhau bod cleifion newydd a chleifion presennol yn cael eu gweld, neu eu trin, o fewn amserlen gytûn, yn seiliedig ar eu cyflwr clinigol.

Mae Llywodraeth Cymru wedi dweud mai prif fwriad y mesur yw “I sicrhau:

- Y pennir amser aros hiraf i bob unigolyn a atgyfeirir i’r ysbyty ar gyfer offthalmoleg, sy’n seiliedig ar asesiad clinigol o’u cyflwr a’u llesiant; ac
- Y bydd pob claf offthalmoleg sydd angen adolygiad neu driniaeth barhaus reolaidd yn cael ei weld o fewn cyfnodau a ddynodir yn glinigol, sydd hefyd yn seiliedig ar eu cyflwr a’u llesiant, a dylid eu hadolygu ym mhob apwyntiad”.

Ym mis Mehefin 2019, gofynnodd y CICau i bob Bwrdd Iechyd yn Nghymru i ddweud wrthym beth yr oeddent wedi’i wneud i wella gwasanaethau gofal llygaid ers ein hadroddiadau cynharach.

Yr hyn ganfuon ni

Camau gwella – themâu cyffredin ledled Cymru

Dyweddodd pob un o'r 7 Bwrdd Iechyd wrthym yr hyn roeddent wedi'i wneud, a'r hyn roedden nhw'n bwriadu ei wneud o hyd, i wella eu gwasanaethau gofal llygaid.

Nid yw'n syndod bod cyflwyno'r Mesur Gofal Llygaid Cenedlaethol newydd wedi arwain at nifer o gamau cyson ledled Cymru. Roedd hyn yn cynnwys adolygiadau o'r 'llwybrau' gofal llygaid, a ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau'n agosau at gartrefi pobl.

Datblygu dulliau newydd

Adroddodd y Byrddau Iechyd ar amrywiaeth o ddulliau newydd, a gynlluniwyd i wella gwasanaethau gofal llygaid ledled Cymru. Roedd y dulliau mwyaf cyffredin yn cynnwys:

Cyfathrebu digidol

Adroddodd nifer o Fyrddau Iechyd eu bod wedi cyflwyno systemau trefnu apwyntiadau awtomataidd a gwasanaethau negeseuon testun atgoffa ar gyfer cleifion newydd a chleifion dilynol.

Roedd rhai ardaloedd eisoes yn gallu dangos gwell cyfraddau presenoldeb ar gyfer cleifion.

Digido cofnodion defnyddwyr gwasanaethau yn genedlaethol

Mae Byrddau Iechyd wedi sôn wrthym am ddigido cofnodion meddygol. Bwriad hyn yw rhannu gwybodaeth am gleifion yn hawdd, ar draws pob rhan o'r GIG, fel nad yw cleifion yn gorfod rhannu'r un wybodaeth gyda gwahanol weithwyr gofal iechyd proffesiynol, dro ar ôl tro.

Unedau gwasanaeth dan arweiniad y gymuned

Mae rhai Byrddau Iechyd wedi agor Canolfannau Diagnosteg a Thriniaeth Offthalmig (CDThO) yn eu hardaloedd. Dywedon nhw wrthym fod hyn yn golygu nad yw rhai pobl yn gorfod mynychu'r ysbyty.

Yn hytrach, gallant fynychu eu hapwyntiadau cyntaf, neu reolaidd, yn nes adref. Roedd hyn yn cynnwys pobl â chyflyrau megis glawcoma, Dirywiad Macwlaidd sy'n gysylltiedig â Henaint (DMH) a retinopathi diabetig.

Mae'r newidiadau hyn wedi golygu hefyd bod meddygon ymgynghorol arbenigol yn gallu gwneud gwell defnydd o'u hamser.

Allanoli gwasanaethau

Dywedodd rhai Byrddau Iechyd wrthym eu bod wedi rhoi opsiwn i bobl i gael eu hapwyntiadau dilynol wedi'u 'hallanoli' gyda gwasanaethau gofal llygaid annibynnol.

Mae'n bosib bydd pobl sy'n dewis yr opsiwn hwn yn cael eu gweld yn gyflymach na fydden nhw os oeddent am aros am eu gwasanaeth arferol.

Grwpiau gofal llygaid lleol

Dywedodd pob un o'r Byrddau Iechyd wrthym eu bod wedi cyflwyno grwpiau gofal llygaid a ryw fath. Mae'r grwpiau mewnol hyn yn monitro perfformiad y gwasanaeth ac yn anelu at wrando a dysgu o atborth a chanlyniadau cleifion.

A yw pobl yn dal i aros yn rhy hir am apwyntiadau?

Edrychon ni ar yr wybodaeth a gyhoeddodd Llywodraeth Cymru, i weld a yw'r camau a gymerwyd gan y Byrddau Iechyd yn arwain at welliant, o ran pa mor hir mae'n rhaid i bobl aros am ofal a thriniaeth.

Mae'r tabl isod yn dangos, rhwng Ebrill 2016 a Mawrth 2019, bod pethau wedi gwella i bobl a oedd yn aros am eu hapwyntiad cyntaf. Roedd llai o bobl yn aros dros 36 wythnos.

	Aros hyd at 26 wythnos	Aros rhwng 26 a 36 wythnos	Aros mwy na 36 wythnos
2016/2017	80%	13%	7%
2017/2018	80%	15%	5%
2018/2019	84%	14%	2%

Mesurau gofal llygaid Cymru gyfan

Ers Ebrill 2019, mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn monitro perfformiad gwasanaethau gofal llygaid, yn erbyn y mesurau newydd².

Mae'r mesurau'n nodi perfformiad ar gyfer apwyntiadau cyntaf (newydd) ac apwyntiadau ar gyfer pobl sydd angen gofal a thriniaeth barhaus ar gyfer eu cyflyrau llygaid (dilynol).

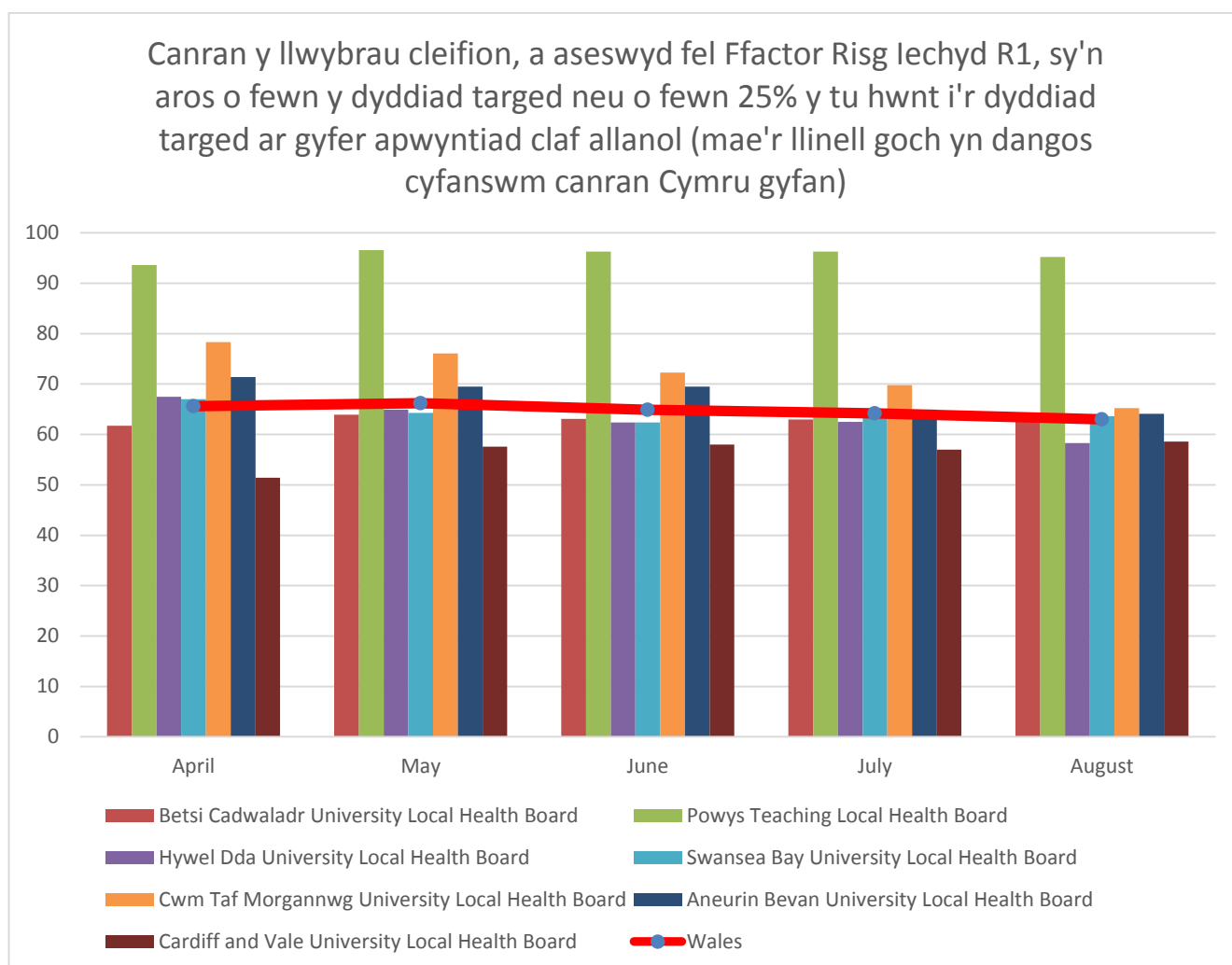
Mae'r dyddiadau targed ar gyfer apwyntiadau yn seiliedig ar asesiadau clinigol o gyflwr a lles pobl. Mae'r mesurau'n olrhain pa mor dda mae cyrff y GIG yn perfformio i bobl yr aseswyd eu bod "mewn **perygl** o niwed anghildroadwy neu ganlyniad niweidiol sylweddol³" os na chânt eu gweld o fewn eu hamserau targed.

² <https://statswales.gov.wales/Catalogue/Health-and-Social-Care/NHS-Hospital-Waiting-Times/Eye-care/eyecaremeasuresforhospitalsoutpatients>

³ Ffactor Risg Iechyd R1

Mae'r tabl a'r graff isod yn dangos perfformiad ledled Cymru ers cyflwyno'r mesurau newydd.

	Ebrill 2019	Mai 2019	Mehefin 2019	Gorffennaf 2019	Awst 2019
Cyfanswm y bobl a aseswyd fel Ffactor Risg Iechyd R1	100,223	104,095	109,021	110,735	113,132
Nifer a % y bobl uchod sy'n aros o fewn eu dyddiad targed⁴	65,703 65.6 %	68,908 66.2 %	70,798 64.9 %	71,044 64.2 %	71,278 63 %

Mae'r ffordd y cyflwynwyd y ffigyrau'n golygu nad yw'n glir pa gyfran o bobl sy'n aros o fewn eu hamserau targed, neu y tu hwnt i'r amser targed hwnnw ond o fewn 25%. Nid yw'n glir ychwaith beth mae bod

⁴ Neu o fewn 25% y tu hwnt i'r dyddiad targed ar gyfer apwyntiad claf allanol

y tu hwnt i'r amser targed ond o fewn 25% yn ei olygu, o ran niwed posib.

Yr hyn mae'r ffigyrau'n ei ddangos yw bod tua thraean y bobl y nodwyd eu bod mewn perygl ledled Cymru, os na chânt eu gweld o fewn eu hamserau targed, wedi aros yn rhy hir am apwyntiad.

Mae gwahaniaethau mewn perfformiad mewn gwahanol ardaloedd yng Nghymru. Roedd pobl sy'n byw ym Mhowys yn fwy tebygol o gael eu gweld o fewn eu hamserau targed, na phobl sy'n byw yn ardaloedd eraill o Gymru.

Mae Byrddau Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan, Cwm Taf Morgannwg, Hywel Dda a Bae Abertawe wedi gweld eu perfformiad yn gwaethygu, yn erbyn y targedau rhwng Ebrill ac Awst 2019.

Mae Byrddau Iechyd Aneurin Bevan, Cwm Taf Morgannwg a Hywel Dda wedi gweld cynnydd sylweddol mewn galw yn ystod yr un cyfnod (fel y dangosir yn y graff isod).

Mae Byrddau Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, Caerdydd a'r Fro a Bwrdd Iechyd Addysgu Lleol Powys wedi gwella eu perfformiad yn ystod yr un cyfnod.

	Ebrill 2019	Awst 2019
Aneurin Bevan	11,539	16,053
	71.5 %	64.1 %
Betsi Cadwaladr	29,519	29,666
	61.7 %	63.5 %
Caerdydd a'r Fro	16,133	16,150
	51.4 %	58.6 %
Cwm Taf Morgannwg	15,896	19,719
	78.3 %	65.2 %
Hywel Dda	9,351	12,636
	67.5 %	58.3 %
Powys	1,102	1,426
	93.6 %	95.5 %
Bae Abertawe	16,683	17,482
	67 %	63.6 %

Nifer y bobl	Canran y bobl
--------------	---------------

I grynhoi

Mae gormod o bobl yn dal i aros yn rhy hir i gael mynediad at y gwasanaethau gofal llygaid sydd eu hangen arnynt. Yn ôl mesurau newydd Llywodraeth Cymru, mae hyn yn golygu, yn Awst 2019, roedd dros 40,000 o bobl yng Nghymru mewn perygl o “niwed anghildroadwy neu ganlyniad niweidiol sylweddol” o ganlyniad.

Ers ein hadolygiad yn 2016, mae pob Bwrdd Iechyd wedi dangos gwir ymrwymiad at wella gwasanaethau gofal llygaid yn eu hardaloedd.

Roedd llawer o’r Byrddau Iechyd yn glir hefyd ynghylch eu pryderon parhaus am oedi mewn apwyntiadau parhaus (dilynol). Mae pob un o’r Byrddau Iechyd wedi gweithredu, ac mae’r mwyafrif wedi amlinellu sut maen nhw’n bwriadu mynd i’r afael â’r oedi parhaus.

Nid yw’r cynlluniau hyn wedi arwain eto at well gwasanaeth ar gyfer llawer gormod o bobl.

Mae gan rai o’r camau a gymerwyd eisoes gan y Byrddau Iechyd fuddion amlwg i bobl. Er enghraifft, mae cyflwyno gwasanaethau dan arweiniad y gymuned yn golygu bod pobl yn gallu cael eu hapwyntiadau’n nes adref. Mae’n ymddangos hefyd bod rolau estynedig gweithwyr gofal llygaid proffesiynol yn helpu i leihau’r faich ar feddygon ymgynghorol.

Fodd bynnag, yn seiliedig ar yr ymatebion a ddarparwyd gan bob Bwrdd Iechyd, ac yng ngoleuni’r ffigyrau perfformiad a gyhoeddwyd, mae’n amlwg bod angen gwneud mwy, fel bod pobl yng Nghymru yn cael y driniaeth gofal llygaid sydd ei hangen arnynt, pan fo ei hangen arnynt.

Mae angen i Lywodraeth Cymru a'r GIG yng Nghymru i:

- wneud mwy i leihau'r ôl-groniad o bobl sy'n aros am apwyntiadau ar hyn o bryd
- sicrhau bod cynlluniau tymor hirach yn gallu darparu gwasanaeth teg, sy'n ateb y galw cynyddol am wasanaethau gofal llygaid ledled Cymru
- darparu'r wybodaeth sydd ei hangen ar bobl i gefnogi eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'u cyflwr a'u hopsiynau triniaeth
- sicrhau bod trefniadau atborth y claf cadarn ar waith, i fonitro ac adolygu bodlonrwydd cleifion yn rheolaidd
- sicrhau bod cyfathrebu digidol yn symud ymlaen ar gyflymder ym mhob maes.

Mewn ymateb, dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym:

"Wrth gyflwyno'r mesur newydd, roeddem yn ymwybodol y byddai nifer o fisoedd cyn y gellir nodi gwelliannau cynaliadwy. Er mwyn cynorthwyo byrddau iechyd, roedd cronfa gynaladwyedd o £3.3 miliwn ar gael, i roi'r llwybrau gorau posib ar waith ac i sefydlu gwasanaethau dan arweiniad y gymuned.

Rydym yn sicr y bydd y cyllid hwn, gyda chymorth gallu ychwanegol gan optometryddion gofal sylfaenol, yn gwella amserau aros wrth symud ymlaen ym mhob ardal."

Bydd y CICau yn parhau i fonitro perfformiad y GIG yn eu hardaloedd bwrdd iechyd, er mwyn gwirio a oes gwelliannau'n cael eu gwneud lle bo eu hangen ym mhob rhan o Gymru.

Cydnabyddiaethau

Rydym yn diolch i'r 7 Bwrdd Iechyd yng Nghymru am eu hymatebion diymdroi i gais y Cyngor Iechyd Cymuned am wybodaeth.

Atborth

Byddem wrth ein bodd yn clywed eich barn am y cyhoeddiad hwn, ac unrhyw awgrymiadau sut y gallem fod wedi'i wella.

Manylion cyswllt

Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymuned yng Nghymru
33 / 35 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9HB

02920 235 558

enquiries@waleschc.org.uk

www.communityhealthcouncils.org.uk

@CHC_Wales